FORVALTNINGSPLAN FOR
ALNES FYRSTASJON

GISKE KOMMUNE • MØRE OG ROMSDAL FYLKE

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen....3
Fredning av bygningene....3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan....3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen....5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper....6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Alnes fyrstasjon....8
Kart og situasjonskart 9
Kart over det fredete området ved Alnes fyrstasjon....10
Faktaopplysninger om Alnes fyrstasjon....11
Nytt besøkssenter og kulturbygg under bygging 13

Bygningspresentasjoner
1. Fyrtårn 14
Det fredete området 21

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner....22
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Alnes fyrstasjon. 23-34
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Alnes fyrstasjon. 35
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Alnes fyrstasjon....36

Forsidefoto og, hvis ikke annet er nevnt i den spesielle delen: Kystverket 4.6.2015.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monumenter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene.
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater).
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsipper

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflater
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

ALNES FYRSTASJON

SPESIELL DEL

Foto: Kystverket 4.6.2015

Kart

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

Kart over fredningsområdet ved Alnes fyrstasjon:

ALNES FYRSTASJON - GNR. 126 BNR. 2/30/31, GNR, 126 BNR. 1, GNR. 126 BNR. 3 OG GNR. 126 BNR. 122 – GISKE KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

9. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

Kystverkets kommentar: Gårds- og bruksnummer på det fredete området er endret i etterkant.

Faktaopplysninger om Alnes fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1853 privat; 1869 statlig.	
Fylke	Møre og Romsdal	Region	Kystverket Midt-Norge
Kommune		1532 Giske	
Fyrlistenummer		338700	
Dato for fredningsvedtak		27. 01. 2000	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser gjelder for området.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		Selve fyrstasjonen består av parsell 126 / 2, 30 og 31. Bnr. 30 og 31 vises ikke på kommunens kart, de er falt ut og de 3 parsellene vises bare som bnr. 2. Kommunen opplyser at de vil sammenfatte bnr. 2, 30 og 31 eller slette bnr. 30 og 31. Det fredete området omfatter også deler av eiendommene 126/3,122 og 240.	
Nummer i Askeladden	87243	Grunneier	Grunneier er Giske kommune. Fyrstasjonen, bortsett fra fyret, ble solgt til Giske kommune i 1993. Naustet ble solgt i 1994.
Utleie		Stiftelsen Alnes fyr driver museum, utstilling og kafé i boligen og butikk i uthuset, samt omvisninger i tårnet, unntatt i selve navigasjonsinstallasjonen. Tårnet benyttes også til kunstutstillinger.	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn	Intakt	18099985	87243-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyr-stasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Frednings-området omfatter eiendommen på gnr. 126 bnr. 2/30/31, deler av eiendommene på gnr. 126 bnr. 122, gnr. 126 bnr. 240 og gnr. 126 bnr. 3. Frednings-området og de fredete bygningne er avmerket på vedlagte kart datert 9. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

Litt om fyrstasjonens historikk	Alnes fyrstasjon på nordvestsiden av Godøya ble opprettet av Borgund kommune som et fiskefyr i 1853. Dette første fyret, bestående av tre talglys i en liten fyrstue ble nedlagt i 1861. Rundt 1870 tok staten over Alnes og Synnes fyr, samt bygde Erkna fyr som fiskefyr. På Alnes ble det investert i en lykt som kunne reises opp i en stang. Det var vanskelig å få noen til å passe den. I 1876 ble det bygd en fyrvokterbolig og i 1891-2 ble fyrvokterboligen flyttet, fyrtårnet forhøyet og uthuset forlenget. Fyrlyset kunne nå lyse 24,7 m over høyvann. Et 4. ordens fyrapparat ble installert i 1905. Strøm fra det kommunale kraftverket ble lagt inn i 1928. Som reservelys var det montert et Aga gassapparat. I 1937 ble det bygget et nytt fyrtårn med en bærende fagverkskonstruksjon av vinkeljern. Fyrtårnet hadde samme konstruksjon som Flatflesa, som ble bygget i 1936. Forskjellen var at Alnes fikk bordkledning og etasjeskiller, mens Flatflesa var uten kledning og med trappeoppgang i rør. Alnes fyr ble automatisert og avbemannet i 1982. Som en del at et landsomfattende nærmiljøprosjekt ble Alnes fyrstasjon i 1993 restaurert og tatt i bruk som grendehus. Med unntak av selve fyrtårnet ble anlegget solgt til Giske kommune. Stiftelsen Alnes fyr driver fyrstasjonen som et museum og et kunstutstillingslokale.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området).
Fra Riksantikvarens fredning-begrunnelse	Stasjonen har fyrhistorisk verdi med det tekniske utstyret bevart. Anleggets sammenheng med landskapet og tettstedet Alnes er vesentlig i vernesammenheng. Fyrtårnet er en meget god representant for en sen og relativt sjelden fyrtype i Norge. Det er spesielt fyrtårnets sjeldne konstruksjon Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Alnes fyrstasjon er et ledfyr, tidligere fiskefyr. Fyret er til tider veldig godt besøkt. Fyrområdet er lite, det blir fort trangt i tårnet med busslaster av besøkende. Det nye besøkssenteret, som skal åpnes sommeren 2016, vil gi mer plass og bedre spredning av turister og aktiviteter.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Alnes fyr(tårn) vil stadig være attraktivt som besøksmål, og det er naturlig å se for seg en videreføring av nåværende bruk.

Byggingen av et nytt besøkssenter og kulturbygg på Alnes er startet opp. Bygget skal stå ferdig i juni 2016.

I tillegg til å fungere som en avlastning for den fredete bygningen er det også planlagt utstillingslokaler som kan kombineres som utleielokaler til møter, konserter og banketter. Det er planlagt kjøkken, og en kafédel i nybygget som kan bespise opptil 120 personer.

Tanken er at bygget skal fungere som en samlingsplass for Alnessamfunnet og kommunen i sin helhet, samtidig som det i en utvidet sesong skal være et servicebygg for alle besøkende til fyret.
Fyret vil fremdeles være fokus i landskapet på Alnes.

Nybygget skal graves ned i bakken slik at landskapets kontur forandres så lite som mulig.
Størrelsen på det planlagte bygget er ca. 700 kvm.

FYRET

Bygningens navn	Fyret
Nummer i Askeladden	87243 - 1
GAB nr.	18099985
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1853
Byggherre / Arkitekt	Opprinnelig privat
Opprinnelig funksjon	Fyr
Fredningsomfang	Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør.
Navigasjonsinstallasjon	Linse: 4. ordens fyrlinse (Barbier, Bernard Turenne) Karakterverk: FVN- 3. Lampeskifter: Rela-28(Lampeskifter med 2 lampeholdere). Lampe: Halogen 500W 120V, GE Q500 CL/P. Fyret er skjermet med krumme skjermglass montert på 2 aluminiumsringer 5X50mm flatprofil valset til diameter 1300mm. Ringene er festet med aluminiums vinkelprofiler 50X50X5mm, 4 armer øverst og samme nederst. Høyde fra øverst på øvre ring til nederst på nedre ring er 860mm. Det er benyttet krumme skjermglass på 840mm høyde, alle er spesialskåret med grense på begge sider, eneste unntak er det grønne glasset i sektor 1 og de 2 røde i sektor 13.

Foto: Kystverket 4.6.15

Bygningsbeskrivelse	Det 22,5 meter høye fyrtårnet har vinkeljernskonstruksjon med kvadratisk grunnflate. Tårnet er avsmalnende mot lykten. Veggene er kledd med eternittplater og har to rødmalte belter. Lyktehuset i støpejern er rødmalt. Rundt lyktehuset går et galleri med rødmalt stangjernsrekkverk. Det er senere montert vertikale trespiler mellom jernstengene. Det franske 4. ordens linseapparatet er fortsatt i bruk og et klippapparat er intakt på stedet.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / Komprimerte masser 2. Fundament / Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Vinkeljernkonstruksjon med bindingsverk av 4”x4” stendere Trekledning og eternittplater utvendig 7. Ytterdører: Dobbel ramtredør i mahogny 8. Vinduer: Enkle trevinduer med gjennomgående sprosser 9. Tak: Betongplate under fyrlykt 10. Taktekking: Kobberplatetak på lykt 11. Takrenner og nedløp: plast nedløpsrør fra galleridekket 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bindingsverk med trekledning 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med tregulv 17. Innvendige trapper: Lukkete tretrapper, malte 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Noen store ventilhetter i 1. etasje 20. Galleri og balkong: Galleri med rekkverk
Endringshistorikk	Enkelte lettvegger er satt inn i etasjene for å skaffe tekniske rom. Ny ytterdør er kommet til. Noen vinduer er gjenspikret.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Bruken av tårnet som kunstgalleri kan opprettholdes, men det er nødvendig å ta en ny gjennomgang av brannsikkerhet.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

1.etasje / nivå

3.etasje

2.etasje

4.etasje

6.etasje

5.etasje

Fasade mot nordøst

Fasader mot syd.

Samtlige foto: Kystverket 4.6.2015

Mot nord-vest

Over: Tak på fyrlykt

Under: Galleri og støpt dekke i fyrlykta.

Under t.v.: Inngang til fyret.

Under: Fyrtårnet med port mot nord-øst.

Fra inngangsnivå og utstilling.

2. etasje med teknisk rom. Alle foto: Kystverket 4.6.2015.

Fra inngangsnivå og utstilling.

3. etasje.

Over: Utgave av vindu med varevindu.

Oppe t.v. Trappesystem og rekkverk.

T.v. . 4. etasje.

Under: Gjenspikret vindu.

Vindu mot nordøst.

4 bilder fra fyrlykt.
Vinduer og skjermingsglass, apparatur, linsesystem og bislag.

Det fredete området

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:
Omfanget av fredningen: Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 126 bnr. 2/30/31, deler av eiendommene på gnr. 126 bnr. 122, 240 og 3. NB: Det har skjedd en endring m.h.t. bruksnummer, se merknad s.11. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 9. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel.
Formålet med fredningen: Formålet med fredningen av Alnes fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.
Kystverkets kommentarer: Giske kommune er grunneier og har eneansvar for ivaretagelse av det fredete området.

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger i Kystverkets eie	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger i Kystverkets eie	SUM
Sørøst	20		8		28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

VÅR REF.
99/00274-10
Ark. B-321

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

VÅR DATO

TELEFAKS
22 94 04 07

RIKSANTIKVAREN

27 JAN. 2000

EKSPEDERT
DES

GJE

Likelydende brev til:

- Kystdirektoratet
- Kystverket 3. distrikt
- Giske kommune
- Ole Nikolai Alnes
- Ove Laurits Alnes
- Møre og Romsdal fylkeskommune

ALNES FYRSTASJON - GNR. 126, BNR. 2/30/31 (GISKE KOMMUNE OG STATEN V/ KYSTDIREKTORATET) - GISKE KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR.§ 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Alnes fyrstasjon gnr. 126 bnr. 2/30/31.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter fyrtårnet med fyrlykt og øvrige bygninger på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyret
2. Bolig (Tidl. også fyrbygning)
3. Uthus

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder fyrtårnets eksteriør og interiør, og de øvrige bygningenes eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Dronningensgate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
Dok.navn: \\rasrv5\lbn\fyr\møreogromsdal\alnes\vedtak.doc
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 Internett: riksantikvaren@ra.dep.no

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 126 bnr. 2/30/31, deler av eiendommene på gnr. 126 bnr. 122, gnr. 126 bnr. 1 og gnr. 126 bnr. 3.

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 9. april 1999 og påført Riksantikvarens stempel.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Alnes fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg tilknyttet sjøfart, fyrvesen og kystkultur med fyrtårn og øvrige bygninger på fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging
a) Fyrtårn
Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør.

b) Øvrige bygninger
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. Utskifting av materialer mm.
a) Fyrtårn
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningens eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) Øvrige bygninger
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør og de deler av interiøret som omfattes av fredningen, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder. Det er imidlertid anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider. Dersom krav i medhold av kulturminnelovens §15 a virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Alnes fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeide mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/ Kystdirektoratet står som eier av fyrtårnet. Giske kommune står som eier av de øvrige bygningene og eiendommen på Alnes fyrstasjon. Fredningsområdet omfatter foruten fyreiendommen deler av eiendommene på gnr. 126 bnr. 1 som eies av Ole Nikolai Alnes, gnr. 126 bnr. 3 som eies av Ove Laurits Alnes og gnr. 126 bnr. 122 som eies av Giske kommune.

Fyrstasjonen ligger innenfor et område som er avsatt til LNF A- område (landbruks-, natur- og friluftsområde, A betyr at det ikke er lov å dele fra til annet formål) i kommuneplanens arealdel. På østsiden av fyret er arealet avsatt til byggeområde. I "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Møre og Romsdal" (Rapport nr. 6-94, Fylkesmannen i Møre og Romsdal) er kulturlandskapet rundt Alnes fyrstasjon vurdert til å ha høy biologisk verdi i nasjonal sammenheng.

Riksantikvaren ser det som viktig å bevare det åpne kulturlandskapet. Selv om fyrstasjonen ligger i et unikt kulturlandskap, så er fredningsområdet relativt lite. For å sikre kulturmiljøverdiene er det behov for vern av større områder som tilsvarer LNF-området i kommuneplanen. Riksantikvaren vurderer regulering etter plan og bygningsloven som en bedre verneform. Vi vil derfor oppfordre Giske kommune i samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune å regulere kulturlandskapet rundt fyrstasjonen til spesialområde med formål bevaring evt. i kombinasjon med landbruk. Riksantikvaren ber om at evt. byggesaker i LNF-området forelegges antikvariske myndigheter v/ kulturavdelingen i Møre og Romsdal fylkeskommune.

Alnes fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Alnes fyrstasjon ligger på en gresskledd sandtange, i et storslagent kulturlandskap, på Godøya vest for Ålesund. Fyrstasjonen har et lite og tett fyranlegg beliggende i utkanten av tettstedet Alnes. Tettstedet er plassert langs østsiden av neset. Resten av neset er et stort sammenhengende engområde uten grensegjerder. Fyrstasjonen ble opprettet i 1853 og er et led/tidligere fiskefyr. Fyrstasjonen har en lang historie med mange utviklingstrinn. De to siste trinnene er bevart; fyrbygningen fra 1892 og det høye fyrtårnet fra 1937. Fyrstasjonen ligger i et unikt kulturlandskap med teigstruktur, som har vært relativt uendret det siste århundret.

Det 22,5 meter høye fyrtårnet (1) har vinkeljernskonstruksjon med kvadratisk grunnflate. Tårnet er avsmalnende mot lykten. Veggene er kledd med eternittplater og har to rødmalte belter. Lyktehuset i støpejern er rødmalt. Rundt lyktehuset går et galleri med rødmalt stangjernsrekkverk. Det franske 4. ordens linseapparatet er fortsatt i bruk og et klippapparat er intakt på stedet.

Boligen /tidligere fyrbygningen (2) har trekonstruksjon og saltak. Bygningen er bygget i flere etapper. Det opprinnelige fyrhuset fra 1872 er 3,75m x 3,15m stort. Fyrhuset er bygget i laftet tømmer. I 1892 ble bygningen utvidet til 7,7m x 6,5m med lyktehus på taket i nordøstre hjørne. Tårnet er i dag ombygget og lyktehuset er blitt erstattet med et pyramidetak. Utvidelsen av fyrbygningen er bygget i pløyd plank og reisverk. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Tårntaket er tekket med svart papp. Huset har to piper. Bygningen har i hovedsak 2- fags vinduer med sprosser. Vindusrammene er malt hvite. Huset har et lite tilbygg med pulttak på søndre langvegg.

Uthuset (3) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med bølgeeternitt.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som gjerde, have, støpt gårdsplass og hvitmalte levegger i tre.

Fyrstasjonen ble automatisert og avfolket i 1982.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Alnes fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

"Nasjonal verneplan for fyrstasjoner"s vurdering

I "Nasjonal verneplan for fyrstasjoner "er det gitt følgende vurdering av Alnes fyrstasjon:

«Stasjonen har fyrhistorisk verdi med det tekniske utstyret bevart. Anleggets sammenheng med landskapet og tettstedet Alnes er vesentlig i vernesammenheng. Fyrtårnet er en meget god representant for en sen og relativt sjelden fyrtype i Norge.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Alnes fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrtårnets sjeldne konstruksjon Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 3. distrikt, Giske kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Tidens Krav og Sunnmørsposten. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 25. mai 1999. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Giske kommune, Møre og Romsdal fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Fylket og Sunnmørsposten. Det er kommet inn tre (3) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Møre og Romsdal fylkeskommune i brev av 28. juni 1999
2. Uttalelse fra Giske kommune i brev av 9. juli 1999
3. Uttalelse fra Kystverket 3. distrikt i brev av 9. august 1999

Møre og Romsdal fylkeskommune har i kulturutvalget den 23. juni 1999 behandlet fredning av fyrstasjoner i Møre og Romsdal. Kulturutvalget gjorde enstemmig vedtak om følgende punkter:
1. Kulturutvalget stiller seg positiv til fredningsforslagene. Utvalget ønsket en finansiell avklaring av nødvendige tiltak i forbindelse med fredningen.
2. Kulturutvalget vil tilrå Riksantikvaren i samarbeid med fylkeskommunen å vurdere full fredning av de best bevarte interiørene på fyrstasjonene (utover hovedkonstruksjon og romfordeling.)

3. Kulturutvalget støtter Riksantikvaren i oppfordringen om å regulere kulturlandskapet rundt Alnes fyr til spesialområde med formål bevaring.

Riksantikvaren vil bemerke til pkt. 1 at det er eier som har det økonomiske ansvaret for vedlikeholdet av fredete anlegg. Av Møre og Romsdals 9 fredete fyr er 2 private (Deler av Alnes fyrstasjon eies av Giske kommune og deler av Ona fyrstasjon eies av privat personer), mens de øvrige fyrene eies av Staten v/Kystverket. Vi viser til kapitlet om "Følger av fredningen" i fredningsforslaget hvor det heter at private eiere kan søke om økonomisk støtte til vedlikehold og istandsettingsarbeid fra fylkeskommunen.

Riksantikvaren har følgende bemerkning til pkt. 2 vedrørende kulturutvalget ønske om flere interiørfredninger i Møre og Romsdal: Det har vært foretatt en samlet vurdering av alle de 89 fyrstasjonene som ble foreslått fredet. Riksantikvaren fant det i utgangspunktet vanskelig å vurdere ytterligere interiørfredning i Møre og Romsdal når dette ikke er blitt gjort i de øvrige fylkene. Etter nærmere kontakt med Møre og Romsdal fylkeskommune har Riksantikvaren på nytt vurdert interiørfredning på enkelte av fyrstasjonene i fylket. Riksantikvaren har i samråd med Kystverket 3. distrikt og Møre og Romsdal fylkeskommune besluttet å endre fredningsforslagene for Runde og Kvitholmen til å omfatte en utvidet interiørfredning.

Giske kommune har behandlet fredningsforslaget i hovedutvalget for plan- og tekniske, hovedutvalget for kultur og i formannskapet. Utvalgene og formannskapet går inn for fredningsforslaget, men formannskapet ønsker å ha forlenget høringstid for å behandle fredningsforslaget i kommunestyret. Videre ber Giske kommune om en nærmere orientering fra Riksantikvaren om konsekvensene av fredningsforslaget.

Riksantikvaren har i brev til Giske kommune 3. august 1999 forlenget høringsfristen til 1. oktober 1999. Etter ønske fra Giske kommune har Riksantikvaren orientert nærmere om nybygg i fredningsområdet. Riksantikvaren har hatt møte med ordføreren i Giske kommune 3. september 1999.

Kystverket 3. distrikt understreker i sitt brev at som eier av de fleste fredete fyrstasjonene vil dette medføre store økonomiske forpliktelser. Kystverket håper at midler blir frigitt slik at intensjonen i fredningsforslaget får en mening. Kystverket har ellers ingen innvendinger vedrørende fredningsforslagene.

Fredningsforslaget av 25. mai 1999 ble i brev av 28. oktober 1999 oversendt Giske kommune for behandling i kommunestyret.

Riksantikvaren har mottatt brev 5. januar 2000 fra Giske kommune. Giske kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Alnes fyrstasjon i kommunestyremøte 28. september 1999. På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Alnes fyrstasjon.

Opplysninger om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. Forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagefrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket. Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22,5.

Vennlig hilsen

Nils Marstein
riksantikvar

for Unni Grønn

Vedlegg:
- Kart, 9. april datert 1999
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Gjenpart m/vedlegg:
- Miljøverndepartementet
- Møre og Romsdal fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavd.

Likelydende brev til:

Kystdirektoratet
Postboks 8158 Dep.
0032 Oslo

Kystverket 3. distrikt
Ystenesgt. 41
6007 Ålesund

Giske kommune
6050 Valderøy

Ole Nikolai Alnes
Bygdøyalle 20 a
0262 Oslo

Ove Laurits Alnes
6055 Godøy

Møre og Romsdal fylkeskommune
Julsundv. 9
6400 Molde

ALNES FYRSTASJON - GNR. 126 BNR. 2/30/31, GNR, 126 BNR. 1, GNR. 126 BNR. 3 OG GNR. 126 BNR. 122 – GISKE KOMMUNE

AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.

9. APRIL 1999, RIKSANTIKVAREN

Alnes fyrstasjon

BELIGGENHET:
På nordvestsiden av Godøy, ca. 10 km vest for Ålesund. 62 29,4 5 58,1. G.nr. 126, b.nr. 31, Giske kommune

OPPRETTET:
1853, privat; 1869, statlig

FYRBYGNING:
Hvitt tretårn med 2 røde belter, 22,5 m

LYSKARAKTER:
Grp.okk. 2 fm. Sektorer: 5 hvite, 8 fargede

LYSSTYRKE:
25 900 cd (4. orden)

LYSETS HØYDE:
36,0 m over høyvann

LYSVIDDE:
16,4 n mil

BRENNETID:
16.7.—21.5.

ENDRET:
1982, automatisert og avfolket

Borgund kommune fikk i 1852 tillatelse til å etablere en privat lykt på Alnestangen. Fyrlykten skulle ha svakt lys for ikke å kunne bli forvekslet med Runde fyr. Til drift og vedlikehold skulle alle som deltok i fisket, betale 4 skilling årlig.

Det ble oppført en liten fyrstue ute på tangen, og lykten med tre talglys som lyskilde ble tent den 10.2.1853. Brennetiden skulle være fra 15.1. til 31.3. Det stemmer ikke riktig overens med fyrlisten for 1854, hvor det står: «Fra 25de Januar til 12te Marts tændes Fyret ½ time efter Solens Nedgang og slukkes ved Midnat, og fra 13de Marts til 8de April tændes det ½ time efter Solens Nedgang og brænder til dens Opgang.» Fyret karakteriseres som lite og ubetydelig.

Betingelsen med innbetaling fra fiskerne ble ikke etterlevd, og i 1859 anmodet Borgund kommune staten om å overta lykten «. . . da den ikke uten uforholdsmessig opofrelse» så seg i stand til å vedlikeholde fyret. Da fiskerne i de tilgrensende prestegjeld som hadde nytte av fyret, var uvillige å bidra, måtte fyret formentlig slokkes. Som grunn for at staten burde overta fyret ble det videre hevdet at den nå hadde sørget for belysning for vårsildfiskere og lofotfiskere, mens intet var gjort for torskefisket på Sunnmøre. Fyrdirektøren fant at staten ikke burde overta fyret, fordi det ikke hadde noen interesse for skipsfarten, og fordi fiskerne neppe kunne ha større behov for det siden de nektet å betale de fire skilling pr. mann. Fyret ble så nedlagt i 1861.

Tegning etter skisse fra 1981 og tegning etter sjøkart.

Alnes med fyret og havnen, sett fra sydøst. Foto 1981.

Etter gjentatte henvendelser foreslo fyrdirektøren at det ble bevilget 250 spd. på budsjettet i terminen 1869-72 til en fyrlykt som kunne heises opp i en mast ute på Alnestangen. Lykten var på plass i 1869, men da det hadde vist seg vanskelig å få noen til å passe lykten, ble det foreslått å plassere den i en fyrstue. Den — en trebygning på 6 x 5 alen — ble bygd i 1872.

Brennetiden ble i 1874 utvidet til 1.8.—15.5. Med 9½ måneders brennetid ble det enda vanskeligere å få tilsynsmann. Det ble derfor nødvendig å ansette en fast fyrvokter og å føre opp et vånings-hus til ham. I 1876 ble det gitt bevilgning til en fyrvokterbolig, som ble bygd samme år.

I 1891-92 ble det gitt en større bevilgning til forbedring av fyrstasjonen. Fyrbygningen ble flyttet til en høyere plass på øya, og tårnet ble forhøyet slik at fyrlyset fikk en høyde over høyvann på 24,7 m. Uthuset ble forlenget.

Et 4. ordens fyrapparat ble installert i 1905, og i 1928 ble det lagt inn elektrisk strøm til fyret fra det kommunale kraftverket. Som reservefyrlys var det montert et acetylen gassapparat.

Stasjonen sett fra nordøst. Foto 1981.

Det var stadig klager over at lyshøyden var f liten, og i 1937 ble det bevilget midler til et n 18 m høyt vinkeljerntårn med ytre kledning.

Alnes fyr ble automatisert og avfolket i 1982, c gassapparatet som hadde stått som reserve, b byttet ut med et dieselaggregat.

Alnes fyrstasjon sett fra øst.
Tegning etter foto av B. Bjørkhaug, 1976.